

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัย ศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน
ไทลื้อบ้านคอนมูล ตำบลศรีภูมิ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบท
ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ศึกษากระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
โดยชุมชน และวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็น
การศึกษาโดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างวิธีวิจัย 2 ลักษณะ คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ
(Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมุ่งเน้นการวิจัย
เชิงคุณภาพเป็นหลัก ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

- 3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล
- 3.2 ประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก
- 3.3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา
- 3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่ใช้ประกอบการศึกษา ผู้วิจัยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลในลักษณะ
ที่แตกต่างกัน 2 ส่วนสำคัญ คือ ข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ มีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล เพื่อศึกษาถึงบริบทชุมชน
ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว
เพื่อศึกษาถึงกระบวนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
ในการศึกษาวิจัย คือ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มชาวบ้าน บุคคลหรือเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการ
ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยการศึกษาภาคสนาม (Field Research) แล้วใช้วิธีการ
สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การจดบันทึกข้อมูล

ใช้เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูป อีกทั้งอาศัยข้อมูลจากแบบสอบถามนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ชุมชน ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล แบบแผนเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ความคิดเห็นที่มีต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการได้รับบริการด้านต่างๆ และข้อเสนอแนะ เพื่อพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนไทลื้อบ้านดอนมูล ซึ่งผู้วิจัยนำมาศึกษาถึงความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อประเด็นต่างๆ เหล่านี้ เพื่อนำไปประกอบผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) คือ เอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย วารสาร เอกสารประกอบการประชุมเสวนา รวมทั้งบริการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในงานวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แนวคิดศักยภาพของชุมชน แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยชุมชน อีกทั้งค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษา

นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน จากเอกสารของชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ ศึกษาข้อมูลลักษณะทางกายภาพ ลักษณะภูมิประเทศ สภาพเศรษฐกิจ สังคม แผนที่ตั้งชุมชน ทั้งแผนที่จังหวัดน่านและแผนที่อำเภอท่าช้างผา จากข้อมูลบรรยายสรุปอำเภอท่าช้างผา ส่วนข้อมูลสถิติด้านประชากร อาชีพ และรายได้ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้นำมาวิเคราะห์ให้งานวิจัยมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น โดยศึกษาจากแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน(กชช.2ค.) และข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับหมู่บ้าน(จปฐ.2) ข้อมูลลักษณะภูมิอากาศจากสถานีนิคมอุทกท่าช้างผา ศึกษาข้อมูลสภาพพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แผนที่แสดงลุ่มน้ำ แผนที่แสดงเครือข่ายการจัดการด้านทรัพยากร จากโครงการจัดการลุ่มน้ำน่านตอนบน พื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำสบสาย อีกทั้งศึกษาข้อมูลแผนพัฒนาตำบล แผนที่ระดับตำบล แผนที่เส้นทางเข้าถึงชุมชน จากองค์การบริหารส่วนตำบลศรีภูมิ และศึกษาข้อมูลโครงสร้างทางสังคมและสาธารณสุขชุมชน จากสถานีอนามัยบ้านค้ำะ นอกจากนี้ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารท้องถิ่นต่างๆ ที่ชุมชนไทลื้อบ้านดอนมูลได้เก็บรวบรวมไว้ อันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยที่ช่วยสะท้อนรายละเอียดของปรากฏการณ์ชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลและประกอบการวิเคราะห์ในขณะศึกษาภาคสนาม

3.2 ประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มชาวบ้าน และกลุ่มนักท่องเที่ยว มีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 กลุ่มผู้นำชุมชน

คือ ผู้มีตำแหน่งทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชน ที่ปฏิบัติหน้าที่ทั้งในอดีตและในปัจจุบัน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานประชาคมหมู่บ้าน หัวหน้าหมวดการปกครองหมู่บ้าน ประธานกลุ่มอาชีพต่างๆ นายเหมืองฝาย ผู้อาวุโส ผู้นำทางวัฒนธรรม แกนนำกลุ่มท่องเที่ยว และตัวแทนกลุ่มเยาวชน จำนวน 20 คน โดยสอบถามเกี่ยวกับประเด็นความเป็นมาของชุมชน ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน ทรัพยากรการท่องเที่ยวท่องเที่ยวทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติ และศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน เพื่อศึกษาข้อมูลบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว อีกทั้งสอบถามประเด็นเกี่ยวกับการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดการด้านตลาด การประชาสัมพันธ์ นักท่องเที่ยวและการกำหนดขีดจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชน สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการการท่องเที่ยวของชุมชน การบริหารจัดการการท่องเที่ยว เพื่อศึกษาข้อมูลกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ในการศึกษาวิเคราะห์ขีดความสามารถหรือศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบ Snowball Sampling โดยเริ่มจากสอบถามข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้จากบุคคลใดบุคคลหนึ่งก่อน แล้วสอบถามว่าควรจะไปศึกษาเพื่อขอข้อมูล และขอแนะนำเพิ่มเติมจากใครอีกบ้างที่มีความรู้เกี่ยวกับประเด็นนั้นๆ อีก ผู้วิจัยทำเช่นนี้จนกว่าจะได้ข้อมูลที่ละเอียดเพียงพอ สามารถตอบคำถามการวิจัยได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังทำการตรวจสอบข้อมูลพร้อมกันไปด้วย

3.2.2 กลุ่มชาวบ้าน

คือ ชาวบ้านในชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล มีทั้งหมด 139 ครัวเรือน จำนวนประชากรประมาณ 450 คน (ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับหมู่บ้าน ปี พ.ศ.2547 อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน) ผู้วิจัยกำหนดการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล จำนวน 30 คน โดยศึกษาเริ่มต้นจากผู้ที่มีความรู้หรือมีบทบาทในชุมชน ทั้งในเรื่องความเป็นอยู่ วิธีการดำรงชีวิตด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน รายได้ อาชีพ เป็นต้น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยว และการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ ด้านการใช้ประโยชน์ ด้านการป้องกันและรักษา ด้านการจัดการและพัฒนา ทั้งทางทรัพยากรทางธรรมชาติ และศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน อีกทั้งประเด็นทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านที่มีต่อกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชุมชนของตนได้จัดขึ้น โดยใช้วิธีการสุ่มแบบ Snowball Sampling เช่นเดียวกับกลุ่มผู้นำชุมชน

3.2.3 กลุ่มนักท่องเที่ยว

คือ นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว และศึกษาดูงานในชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล ในช่วงที่กำหนดเปิดหมู่บ้านให้เข้ามาท่องเที่ยว ระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงมีนาคม ผู้วิจัยจึงกำหนดสอบถามนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาดูงานในชุมชน ทั้งที่พักค้างคืนและไม่พักค้างคืน ในช่วง 2 เดือน คือ ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงกุมภาพันธ์ พ.ศ.2546 จำนวน 52 คน โดยสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล แบบแผนเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ความคิดเห็นที่มีต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการได้รับบริการด้านต่างๆ และข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล เพื่อนำไปวิเคราะห์ผลการศึกษาและประกอบการพิจารณาข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

3.3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษานี้ผู้วิจัยได้สร้างขอบเขตของเครื่องมือ และวิธีการที่ใช้ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 การสังเกต (Observation)

ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตเพื่อเก็บข้อมูลบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยว และการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมทั้งกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน สำหรับกลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มชาวบ้าน โดยใช้ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมควบคู่กันไปในขณะที่ทำการศึกษา แล้วใช้กระบวนการ 3 ขั้นตอน คือ การสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก ซึ่งเป็นกระบวนการสังเกตปรากฏการณ์ หรือพฤติกรรมบางอย่างไปพร้อมกับการสัมภาษณ์ ดังนี้

3.3.1.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คือ ผู้วิจัยเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับคนในชุมชน โดยเข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วม และทำกิจกรรมร่วมกับเป็นสมาชิกคนหนึ่งในชุมชนอย่างสมบูรณ์ เพื่อสังเกตรายละเอียดของกิจกรรมต่างๆ ของคนในชุมชน เช่น เข้าร่วมพิธีกรรมบวงสรวงดวงวิญญาณเจ้าหลวงเมืองลำ ร่วมกิจกรรมการบริการด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ประกอบอาหารและรับประทานอาหารที่บ้าน สังเกตการประกอบอาชีพและการทำมาหากินของคนในชุมชน เช่น หาบปลา เก็บไก่ (สาหร่ายน้ำจืด) เก็บพืชผักสมุนไพร เก็บผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น ซึ่งเป็นการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อศึกษาถึงข้อมูลบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว และข้อมูลกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

3.3.1.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) คือ ผู้วิจัยเข้าไปร่วมในกิจกรรมบางส่วน แต่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ โดยทำกิจกรรมเพียงเพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดความสนิทสนมคุ้นเคยกับคนในชุมชน และสังเกตการณ์เพื่อเก็บประเด็นในการสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษา เพื่อศึกษาถึงข้อมูลบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว และข้อมูลกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน เช่น สังเกตเกี่ยวกับแบบแผนการดำเนินชีวิตประจำวัน สภาพบ้านเรือน ความเป็นอยู่ ภาษาที่ใช้ การแต่งกาย สังเกตความสัมพันธ์ของระหว่างบุคคล ความช่วยเหลือ ความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร สังเกตเรื่องการประกอบพิธีกรรมพิธีกรรม ความเชื่อ วิถีชีวิตของที่คนในชุมชน เช่น การประกอบพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว พิธีสู่ขวัญ เพื่อเป็นสิริมงคล พิธีเลี้ยงผีปู่ย่า พิธีบวงสรวงดวงวิญญาณเจ้าหลวงเมืองลำปาง สังเกตการประชุมต่างๆ เช่น ประชุมประจำเดือนของชุมชน ประชุมกลุ่มองค์กรท่องเที่ยว กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพ รวมทั้งสังเกตความเชื่อมโยงและการช่วยเหลือกันระหว่างกลุ่มองค์กรในชุมชน นอกจากนี้สังเกตเกี่ยวกับขั้นตอนและกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การบริการต้อนรับนักท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดที่พัก Homestay เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

3.3.2 การสัมภาษณ์ (Interview)

ผู้วิจัยใช้เทคนิควิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ไม่อาจเข้าใจได้จากการสังเกต เพื่อเป็นการสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้วิจัยและผู้ถูกสัมภาษณ์ โดยปล่อยให้บรรยากาศของการพูดคุยเป็นไปตามโอกาสที่อำนวยให้อย่างเป็นกันเอง ไม่มีพิธีรีตองไม่เคร่งครัดในเรื่องขั้นตอนและลำดับของข้อคำถาม ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ลักษณะคำถามปลายเปิดที่สร้างขึ้นโดยยึดกรอบแนวคิดในการวิจัย และได้การกำหนดหัวข้ออย่างกว้างๆ ไว้ล่วงหน้าเพื่อเป็นแนวทางการสัมภาษณ์ ให้เกิดการยืดหยุ่นตามสถานการณ์ที่ปรากฏ โดยแนวคำถามที่ได้สร้างขึ้นนี้ ได้นำไปสู่ประเด็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ในบางขณะผู้วิจัยก็ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการควบคู่ไปกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เห็นภาพและเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน โดยศึกษาจากบุคคลที่ได้รับการยกย่องจากคนในชุมชนว่าเป็นบุคคลสำคัญหรือเป็นผู้นำชุมชน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล ในการแสวงหารายละเอียดเกี่ยวกับข้อคิดเห็นเฉพาะเรื่องของบุคคล เพื่อให้เข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้ถูกสัมภาษณ์ ที่มองเห็นสภาพหรือสิ่งที่เกิดขึ้นในฐานะสมาชิกคนหนึ่งในชุมชน เช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน ทรัพยากรการท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

3.3.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เป็นการสนทนาแบบเจาะประเด็นเกี่ยวกับสภาพบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชน และกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน โดยผู้วิจัยเชิญผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งมาจากตัวแทนกลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มชาวบ้าน เพื่อร่วมกันอภิปรายกลุ่มย่อยประมาณ 5-6 คน ในการสนทนาถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องดังกล่าว โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้ดำเนินการสนทนาโดยจุดประเด็นการสนทนาเกี่ยวกับประสบการณ์ ทักษะ ความรู้สึกนึกคิดและมุมมองของแต่ละบุคคล ซึ่งข้อมูลเบื้องต้นประกอบด้วยเนื้อหาที่สำคัญคือ ประวัติความเป็นมาของชุมชน การเลือกตั้งถิ่นฐาน โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน การจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยจัดประชุมเสวนากลุ่มองค์กรท่องเที่ยว เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้ร่วมเสวนาต่อการจัดการการท่องเที่ยว โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกัน และเป็นการชักจูงใจให้เกิดการแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นการสนทนา เกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว และกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

3.3.4 แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม (Field Note)

เพื่อเป็นการบันทึกข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจึงได้ทำแบบบันทึกข้อมูลภาคสนามตามประเด็นสำคัญที่ต้องการศึกษา โดยกำหนดรูปแบบส่วนประกอบหลักของเครื่องมือ คือ วัน เวลา สถานที่ บุคคล กิจกรรม และสถานการณ์สำคัญที่ปรากฏในช่วงเก็บข้อมูลว่า บุคคลใด ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร และทำไม ซึ่งเป็นการจดบันทึกแบบย่อๆ ก่อน แล้วนำมาเรียบเรียงอีกครั้งในภายหลัง ให้มีข้อความขยายอธิบายมากขึ้น (Expanded note) เพื่อสะดวกในการจัดหมวดหมู่ การตรวจสอบข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

3.3.5 เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูป

ผู้วิจัยใช้เครื่องบันทึกเสียงระหว่างทำการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้รายละเอียดข้อมูลครบถ้วน และเพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลในภายหลัง เนื่องจากมีผู้ร่วมสนทนาหลายคน บางครั้งจึงฟังรายละเอียดไม่ชัดเจนหรือสับสนว่าใครเป็นคนพูด อีกทั้งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่พูดภาษาไทยซึ่งบางคำพูดมีความหมายแตกต่างจากภาษาพื้นเมืองทั่วไป นอกจากนี้ผู้วิจัยใช้กล้องถ่ายรูปเป็นเครื่องมือในการบันทึกภาพเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ กิจกรรมความเคลื่อนไหวภายในชุมชน งานพิธีกรรมต่างๆ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ เป็นต้น เพื่อนำภาพไปใช้ประกอบการเขียนข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัย

3.3.6 แบบสอบถาม (Questionnaires)

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือนี้ สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวหรือศึกษาดูงานในชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ตอน คือ

ตอนที่หนึ่ง ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ภูมิลำเนา อาชีพ และรายได้ ลักษณะของคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) จำนวน 6 ข้อ

ตอนที่สอง ข้อมูลเกี่ยวกับแบบแผนการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งข้อมูลการท่องเที่ยว วัตถุประสงค์ / แรงจูงใจในการเดินทาง ลักษณะการเดินทาง การพักค้างคืน และกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนที่สนใจ ลักษณะของคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) จำนวน 7 ข้อ

ตอนที่สาม ข้อมูลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน ได้แก่ ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม และด้านโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ลักษณะคำถามเป็นแบบประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ ดีมาก ดี ปานกลาง พอใช้ และควรปรับปรุง มีข้อคำถามทั้งสิ้น 9 ข้อ

ตอนที่สี่ ข้อมูลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการได้รับบริการต่างๆ ของชุมชน ได้แก่ ด้านการจัดการการท่องเที่ยว ด้านการบริการ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ลักษณะคำถามเป็นแบบประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด มีข้อคำถามทั้งสิ้น 22 ข้อ

ตอนที่ห้า ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ในประเด็นด้านสภาพแวดล้อมกายภาพและการจัดการ โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการให้บริการท่องเที่ยวของชุมชน ด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านอื่นๆ ที่นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นเพิ่มเติม ลักษณะของคำถามเป็นแบบปลายเปิด

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในการตอบสนองต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนพร้อมกันไปด้วย เพื่อนำไปวิเคราะห์ทัศนคติภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพของ สุกงศ์ จันทวานิช (2543 : 2) คือ การศึกษาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความจริงในทุกมิติ เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อมนั้น เป็นการแสวงหาความรู้โดยเน้นความสำคัญของข้อมูลด้านความรู้สึกนึกคิด การให้ความหมายหรือการให้นิยามสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจนการกำหนดค่านิยมและอุดมการณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้นๆ

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษาด้วยตนเอง โดยเริ่มเข้าไปในพื้นที่เพื่อสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่เป็นระยะ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2545 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2546 ผู้วิจัยกำหนดเป็นช่วงเวลาในการเข้าพื้นที่ 5 ระยะ ดังนี้

3.4.1 ระยะที่หนึ่ง : ศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

หลังจากที่ผู้วิจัยทำการประสานงานอย่างไม่เป็นทางการ กับผู้นำชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการเข้าไปศึกษาและเก็บข้อมูลในชุมชนแล้ว ผู้วิจัยจึงได้นำหนังสือรับรองขออนุญาตเก็บข้อมูล เพื่อทำการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัยมอบให้กับหน่วยงานที่อยู่ในเขตการปกครองของพื้นที่ชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล เพื่อเป็นการประสานความร่วมมือและความสะดวกในการเก็บข้อมูล คือ นายอำเภอท่าวังผา ประธานองค์การบริหารส่วนตำบลศรีภูมิ ผู้ใหญ่บ้านบ้านคอนมูล และหัวหน้าหน่วยจัดการต้นน้ำสบสาย โครงการจัดการลุ่มน้ำน่านตอนบน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่ศึกษา โดยผู้วิจัยได้ขอข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาจากหน่วยงานดังกล่าว ได้แก่ ข้อมูลบรรยายสรุปอำเภอท่าวังผา แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค.) ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (จปฐ.2) แผนพัฒนาตำบลศรีภูมิ แผนที่ระดับตำบล แผนที่เส้นทางเข้าถึงชุมชน ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล แผนที่แสดงลุ่มน้ำ แผนที่แสดงเครือข่ายการจัดการด้านทรัพยากร นอกจากนี้ได้ประสานงานกับเจ้าหน้าที่สถานีอุตุนิยมวิทยาท่าวังผา เพื่อขอข้อมูลสถิติลมฟ้าอากาศและสารประกอบอุตุนิยมวิทยารายเดือน และเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยบ้านคัวะ เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคมและสาธารณสุขชุมชน

ดังนั้น ในระยะแรกนี้จึงเป็นการศึกษาภาพรวมของชุมชน โดยอาศัยข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารเป็นสำคัญ เพื่อชี้ให้เห็นถึงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ สภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม ผู้วิจัยศึกษาให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับรายละเอียดของพื้นที่ชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล เพื่อสามารถจำแนกลักษณะและโครงสร้างของชุมชนในเบื้องต้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้เตรียมเครื่องมือการวิจัย เช่น แนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์และสนทนากลุ่มแบบบันทึกข้อมูล เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เป็นต้น ก่อนที่จะเข้าไปศึกษาเก็บข้อมูลในชุมชน

3.4.2 ระยะที่สอง : ศึกษาชุมชน และบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

ในระยะนี้ ผู้วิจัยเริ่มเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ซึ่งเป็นโอกาสที่ตรงกับช่วงที่ชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูลจัดพิธีกรรมสำคัญของชาวไทลื้อ คือ พิธีกรรมบวงสรวงดวงวิญญาณเจ้าหลวงเมืองลำ ซึ่งคนในชุมชนทุกคนตลอดจนลูกหลานที่ไปศึกษาต่อ และไปทำงานต่างจังหวัด

ต่างก็กลับมาภูมิใจในตนเอง เพื่อร่วมประกอบพิธีกรรมนี้ตลอดระยะเวลาทั้ง 3 วัน ดังนั้นผู้วิจัย จึงได้แนะนำตัวให้กับสมาชิกชุมชนได้รู้จัก แล้วชี้แจงวัตถุประสงค์ให้ทราบถึงการเข้ามาศึกษาวิจัย ในชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูลแห่งนี้ รวมทั้งเหตุผลในการเลือกชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูลในการวิจัย เป็นการสร้างความคุ้นเคยใกล้ชิดกับชุมชนในช่วงแรก เพื่อให้เกิดการไว้วางใจและให้เกิดการ ยอมรับของคนในชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดความร่วมมือและพร้อมที่จะให้ข้อมูลการศึกษาวิจัยอย่าง เต็มที่ โดยผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์ที่ที่พักจากครอบครัวผู้ใหญบ้าน แล้วพยายามสร้างความสัมพันธ์ ที่ดีกับชาวบ้านทุกคน ทั้งกลุ่มเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ และผู้อาวุโสในชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล

ดังนั้นวิธีการศึกษาในระยะนี้ จึงอาศัยข้อมูลปฐมภูมิภายใต้การศึกษาชุมชน (Community Study) ผู้วิจัยเริ่มต้นการเก็บข้อมูลบริบทของชุมชน โดยการเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับคนในชุมชน เพื่อศึกษารายละเอียดขั้นพื้นฐานที่ชุมชนและกิจกรรมต่างๆ อาศัยการสอบถามจากผู้ใหญบ้าน เพื่อเลือก ผู้ให้ข้อมูลหลัก อีกทั้งทำความเข้าใจโครงสร้างทางสังคมและความสัมพันธ์ภายในชุมชน เพราะ ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลซึ่งมีอิทธิพลต่อชาวบ้านทั้งในเรื่องความคิด ค่านิยม พฤติกรรม โดยเฉพาะ ผู้ที่มีความรู้ความชำนาญ และมีหน้าที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่จะศึกษา อีกทั้งการเลือกศึกษาผู้ให้ ข้อมูลหลักทำให้สามารถตอบปัญหาการวิจัยได้ตามวัตถุประสงค์

หลังจากที่คนในชุมชนทราบว่าผู้วิจัยเป็นใคร มาทำอะไรแล้ว ทำให้ได้รับการยอมรับว่า เป็นสมาชิกคนหนึ่งของชุมชน ทำให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลโดยการที่ชาวบ้านเป็นผู้เล่าและให้ข้อมูล เกี่ยวกับชุมชนตนเองอย่างเป็นกันเอง โดยผู้วิจัยเริ่มศึกษาเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของชุมชนจาก ผู้อาวุโสก่อน แล้วศึกษาลักษณะทางกายภาพโดยผู้วิจัยได้ร่างแผนที่แสดงสถานที่สำคัญ และแหล่ง ทรัพยากรในชุมชนและที่อยู่ติดกับชุมชน เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ เรือกสวนไร่นา เป็นต้น เพื่อให้เข้าใจ องค์กรประกอบย่อยๆ ของชุมชน เพื่อนำไปวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับทรัพยากรต่างๆ ศึกษาด้านโครงสร้างเศรษฐกิจ อาชีพ รายได้ และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ศึกษาโครงสร้างทางสังคม ได้แก่ ลักษณะประชากร การปกครอง กลุ่มความสัมพันธ์ในชุมชน การศึกษา ศาสนา สาธารณสุข และศึกษาโครงสร้างทางวัฒนธรรม ได้แก่ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชน ตลอดจนข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตชุมชน ที่มีอยู่ในชุมชน

การศึกษานี้ผู้วิจัยเน้นให้ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลมากที่สุด โดยใช้เทคนิคการ สันทนาการ การการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการควบคู่ไปกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและ ไม่มีส่วนร่วม เพื่อให้เห็นภาพและเข้าใจปรากฏการณ์ของชุมชนประกอบกับการบันทึกเสียง การจดบันทึกข้อมูลในประเด็นสำคัญๆ เพื่อป้องกันการตกหล่นของสาระสำคัญต่างๆ และได้ ถ่ายรูปควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เน้นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants Interview) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเป็นสำคัญ

3.4.3 ระยะที่สาม : ศึกษากระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

หลังจากที่ทราบถึงบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวแล้ว ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลในพื้นที่อีกครั้ง เพื่อนำข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ และทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตชุมชน มาศึกษาและจัดทำแผนที่เบื้องต้นแสดงถึงสภาพทรัพยากร ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในแต่ละแหล่ง ศึกษาปัจจัยและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อพิจารณาถึงศักยภาพของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งศึกษากระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน โดยเฉพาะขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม อีกทั้งการจัดประชุมเสวนากับกลุ่มองค์กรการท่องเที่ยวชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล โดยผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึกประเด็นสำคัญและบันทึกเสียงขณะพูดคุยสนทนาไปด้วย การศึกษากระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาขณะที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวพักผ่อน มาศึกษาดูงานและสำรวจพื้นที่ชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เก็บแบบสอบถาม และสังเกตพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวต่อการตอบสนองการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน พร้อมกันนี้ผู้วิจัยจึงได้สังเกตการบรรยาย หรือการให้ข้อมูลของชาวบ้านแก่นักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวบางคณะได้พักค้างคืนที่บ้านพักชุมชนแบบ Homestay ผู้วิจัยได้พูดคุยสนทนากับคณะดังกล่าว เกี่ยวกับสภาพพื้นที่และการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการใช้แบบสอบถามด้วย

3.4.4 ระยะที่สี่ : ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผู้วิจัยมุ่งเก็บข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชน โดยเน้นวิธีการสัมภาษณ์ในลักษณะที่สร้างความเป็นกันเองกับผู้ถูกสัมภาษณ์ แต่อยู่ในประเด็นหัวข้อตามที่กำหนดไว้ เพื่อนำไปสู่ประเด็นสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล สำหรับกลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มชาวบ้าน โดยผู้เฉพาะผู้ที่มิบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ในช่วงระยะหลังจากนั้น ผู้วิจัยจึงได้นัดหมายผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อร่วมสนทนากลุ่ม โดยพยายามกระตุ้นผู้ร่วมสนทนาสามารถลำดับเหตุการณ์ที่ประสบ และถ่ายทอดได้ในทรรศนะของตนเอง เพื่อให้สมาชิกคนอื่นในกลุ่มได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และถ่ายทอดประสบการณ์ของตน ซึ่งผู้วิจัยสามารถสังเกตเห็นพฤติกรรมต่างๆ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมาในแต่ละประเด็นศึกษาอีกครั้ง โดยการซักถามเพิ่มเติมและหาข้อมูลรายละเอียดของประเด็นได้ตามที่ต้องการ อีกทั้งสามารถเชื่อมโยงสู่ประเด็นที่ต้องการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน จากการประยุกต์ความรู้ ทักษะ ความสามารถของคนในชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว และกระบวนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยอาศัยการอ้างอิงจากหลักการแนวคิด ทฤษฎี และงานที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ดี การออกภาคสนามในพื้นที่ชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลและรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมออย่างต่อเนื่อง โดยการตรวจสอบในพื้นที่ (Site Investigation) การพบปะพูดคุย และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อรับฟังความคิดเห็นและเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม ทั้งนี้ผู้วิจัยคำนึงถึงความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ของผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยตั้งอยู่บนความถูกต้อง ซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบในการศึกษาข้อมูลการวิจัย หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาสรุปประมวลผลและเขียนวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป และส่งผลการศึกษาให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบรายละเอียด

3.4.5 ระยะเวลา : ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม

หลังจากผู้วิจัยได้พบอาจารย์ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอคำแนะนำเกี่ยวกับรายละเอียดข้อมูลต่างๆ ที่ได้เก็บรวบรวมมาทุกระยะ อีกทั้งทราบถึงแนวทางการศึกษาให้ได้ข้อมูลครบตรงตามวัตถุประสงค์ และอยู่ในขอบเขตการศึกษาที่กำหนดไว้แล้ว จึงเป็นระยะสุดท้ายที่ผู้วิจัยเข้าพื้นที่ชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล เพื่อเก็บข้อมูลในประเด็นที่ตกค้างและยังไม่สมบูรณ์ตามขอบเขตเนื้อหาของการศึกษาวิจัย จากนั้นจึงใช้เวลาในการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้งานผลการศึกษามีเนื้อหาครบถ้วนสมบูรณ์

3.5 การตรวจสอบข้อมูล

จากการเก็บข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการจดบันทึกภาคสนาม ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณตรวจสอบจากเครื่องมือแบบสอบถาม มีรายละเอียดดังนี้

3.5.1 การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ

เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง (Verification) ได้ข้อมูลที่แท้จริง มีความเชื่อถือได้ (Reliability) และครอบคลุมประเด็นที่ทำการศึกษาก่อนที่จะทำการวิเคราะห์ต่อไป ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ตามแนวทางของ Denzin (1970 อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช, 2539 : 129-130) โดยจะทำการตรวจสอบข้อมูลไปพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูล ซึ่งเป็นการตรวจสอบทันทีในภาคสนาม โดยนำผลข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบหรือหาความสอดคล้องสัมพันธ์กันด้วยวิธีการตรวจสอบแหล่งข้อมูล ได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล โดยดูว่าข้อมูลต่างเวลา สถานที่ และบุคคลจะเหมือนกันหรือไม่ เพื่อเป็นการให้ความมั่นใจกับข้อมูลที่นำมา ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลไปตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูลหลักในชุมชน สอบถามจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และจากเอกสาร ซึ่งเป็นวิธีที่ผู้วิจัยใช้อย่างสม่ำเสมอในระหว่างที่การเก็บข้อมูล

3.5.2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ได้ตรวจสอบความถูกต้องตามประเด็น และทำการแก้ไขปรับปรุงเครื่องมือให้มีความชัดเจนมากขึ้น แล้วนำแบบสอบถามดังกล่าวไปทดสอบเบื้องต้น (Pre-test) กับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา และนำไปปรับปรุงให้มีความถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อนำไปเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาต่อไป

3.6 การวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจำแนกแจกแจงลักษณะ การจัดกลุ่มข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่างและความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพ ผู้วิจัยได้นำผลจากการสอบถามโดยใช้วิธีการจากประเด็นการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม กับกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นหลักในการวิเคราะห์ร่วมกับการสรุปผลจากแบบสอบถามกลุ่มนักท่องเที่ยว ดังนี้

3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการไปพร้อมๆ กับการจัดเก็บข้อมูล โดยอาศัยการบันทึกในสมุดจดบันทึกและการจัดพิมพ์ผลการวิเคราะห์ในคอมพิวเตอร์ หลังจากที่ได้เก็บข้อมูลแล้ว โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี และกรอบแนวคิดในการศึกษาเป็นแนวทางในการสร้างข้อสรุปผลการการศึกษาแบบอุปนัย และใช้การตีความซึ่งเป็นการพยายามดึงเอาข้อมูลที่มีอยู่เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วบรรยายเหตุการณ์ไปตามสภาพที่เป็นจริงที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับพฤติกรรมของคนที่อยู่ในเหตุการณ์นั้นๆ นอกจากนี้ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางของ ชยันต์ วรรธนะภูติ (2536 : 145-147) คือผู้วิจัยนำเอาข้อมูลที่ได้ผ่านการตรวจสอบข้อมูลมาแล้ว นำมาจัดแบ่งข้อมูลออกเป็นประเด็นต่างๆ แล้วนำมาหาความหมาย การจัดระบบหาความเชื่อมโยง และหาความสัมพันธ์ของข้อมูล โดยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อให้สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อการดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

3.6.1.1 การจำแนกและจัดระบบ (Typology and Taxonomy)

1) การจำแนกปรากฏการณ์ เป็นการจำแนกและการจัดหมวดหมู่ข้อมูล โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงเพื่อให้เข้าใจความหลากหลายของปรากฏการณ์ ภายใต้บริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อให้ได้มโนทัศน์ในเรื่องต่างๆ ที่ต้องการศึกษา

2) การจัดระบบข้อมูลที่มีความสัมพันธ์ คือ การจัดระบบข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจความหลากหลายของปรากฏการณ์ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันในรูปของข้อความ (Statement) และจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามหัวข้อที่ศึกษา เพื่อหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงโดยจำแนกข้อมูลออกเป็นระบบที่มีความสัมพันธ์เชิงเหตุผล

3.6.1.2 การอธิบายลักษณะความความสัมพันธ์

โดยการแยกแยะองค์ประกอบต่างๆ เพื่อศึกษาวิเคราะห์เพื่อนำมาตีความหมายของปรากฏการณ์ และชี้ให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ (Functional) เป็นการเสนอภาพของชุมชน ให้เห็นรายละเอียดเกี่ยวกับบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว และกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเน้นโครงสร้างและหน้าที่ของระบบความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เชื่อมโยงกัน

3.6.1.3 การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน

โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์จากบทสรุปของการศึกษาจากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อม และเพื่อให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ (Insight) จากการเห็นในภาพรวม (Naturalistic Research) โดยวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง และความสัมพันธ์ระหว่างบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว และกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน เพื่ออธิบายถึงปรากฏการณ์ที่ส่งผล หรือก่อให้เกิดขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ภายใต้บริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องในประเด็นศักยภาพด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว และศักยภาพการจัดการของชุมชน

3.6.2 การแปลผลข้อมูลเชิงปริมาณ

สำหรับวิธีการทางสถิติวิเคราะห์เนื้อหาจากแบบสอบถามสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Sciences : SPSS) คือ

3.6.2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นฐานส่วนบุคคล และแบบแผนการท่องเที่ยว ใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ และการกระจายแบบร้อยละ

3.6.2.2 ข้อมูลตัวชี้วัดความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน และความพึงพอใจที่มีต่อการได้รับบริการ ใช้ค่าเฉลี่ยในรูปแบบการบรรยายเป็นองค์รวมแต่ละประเด็น

จากการแปรผลระดับการประเมินความคิดเห็นที่มีต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการได้รับบริการการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ด้วยการกำหนดอันตรภาคชั้น ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{อันตรภาคชั้น (Class Interval)} &= \text{Range} / K \\ &= (\text{Xmax} - \text{Xmin}) / K \end{aligned}$$

เมื่อ Rang = พิสัย
 Xmax = คะแนนสูงสุด
 Xmin = คะแนนต่ำสุด
 K = จำนวนชั้น

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนด

คะแนนสูงสุด	=	5 คะแนน
คะแนนต่ำสุด	=	1 คะแนน
จำนวนชั้น	=	5 ชั้น
คะแนนสูตรในอันตรภาคชั้น	=	$(5 - 1) / 5$
	=	0.80

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดระดับความคิดเห็นและระดับความพึงพอใจ โดยแบ่งเป็น 5 ระดับ ซึ่งแต่ละลำดับมีค่าคะแนนแตกต่างกัน 0.08 คะแนน (ดังตารางที่ 3.1) ดังนี้

ตารางที่ 3.1 แสดงช่วงคะแนนเฉลี่ยและการแปลความหมายข้อมูล

ช่วงค่าคะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมาย	
	ระดับความคิดเห็น	ระดับความพึงพอใจ
4.21 – 5.00	ดีมาก	มากที่สุด
3.41 – 4.20	ดี	มาก
2.61 – 3.40	ปานกลาง	ปานกลาง
1.81 – 2.60	พอใช้	น้อย
1.00 – 1.80	ควรปรับปรุง	น้อยที่สุด

3. ข้อมูลข้อเสนอแนะในด้านต่างๆ ของนักท่องเที่ยวในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ผู้วิจัยได้นำมาสรุปอภิปรายผลเชิงพรรณนา